

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто проблеми кредитування аграрних підприємств Сумської області, зокрема динаміку залучених кредитних ресурсів і відсоткових ставок. Запропоновано шляхи покращення кредитного забезпечення аграрних підприємств.

Ключові слова: аграрний сектор, банк, кредит, кредитування, сільськогосподарські товаровиробники, фінанси.

Постановка проблеми. Аграрний сектор традиційно відіграє важливу роль в економіці України, ґрунтово-кліматичні умови, природно-ресурсний потенціал та трудові ресурси якої дозволяють створити ефективне конкурентоспроможне на міжнародному рівні сільське господарство. Агропромисловий комплекс є одним із потужних важелів подальшого економічного розвитку нашої держави, в якому виробляється понад 20 % валового суспільного продукту.

Сільське господарство може стати джерелом зростання національної економіки. Крім очевидної масштабності даної галузі, її можливості щодо забезпечення економічного зростання демонструє потенціал ринкових і неринкових підгалузей сільського господарства, які стимулюють високі темпи зростання в інших секторах економіки за рахунок мультиплікативного ефекту. Згідно з оцінками Світового банку, що базуються на зіставленні показників ряду країн світу, зростання ВВП, обумовлене зростанням сільського господарства, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності, ніж зростання ВВП, отримане за рахунок інших галузей [4].

Питання складного становища, подальший процес розвитку та джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств є однією з найважливіших умов їх ефективного функціонування. Огляд наукових праць вчених-економістів свідчить про те, що проблемам пошуку джерел фінансування значну увагу приділяють В.Я. Месель-Веселяк, Ю.А. Лузан, О.Є. Гудзь, С.М. Кваша, О.О. Непочатенко, Ю.Л. Марцишевська та багато інших вітчизняних науковців. Водночас, незважаючи на високий рівень теоретико-методологічних досліджень, залишається невирішеною низка питань, пов'язаних із подоланням проблем щодо кредитування аграрних підприємств та державної фінансової підтримки їх діяльності.

Метою статті є визначення стану та сучасних проблем кредитування аграрних підприємств на прикладі Сумської області, а також необхідності державної фінансової підтримки сільського господарства, зокрема шляхів покращення кредитного забезпечення аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Несприятливий розвиток ситуації у сфері сільськогосподарського виробництва може спровокувати насамперед істотне погіршення у 2009 році порівняно з попереднім роком фінансових показників галузі. Загальна бюджетна підтримка сільського господарства зменшилася на третину, обсяг кредитів становив 29 %, у тому числі на пільгових умовах – лише 17 %, а відсоткові ставки за кредитами банків істотно зросли і становили від 16 до 39 % річних. Податкові платежі до зведеного бюджету від сільського господарства зросли на 10 %, у той час як від харчової промисловості – у 1,5 рази. Знизилися й обсяги інвестицій у сільське господарство: за попередніми розрахунками вони становили лише 48 % рівня 2008 року.

За офіційними даними Національного банку, в 2009 році частка виданих кредитів сільськогосподарським підприємствам становила лише 4 % від загального обсягу кредитних ресурсів, тоді як частка кредитування торговельних підприємств становила – 24 %, підприємств переробної промисловості – 15 % [5].

За останні роки єдиним шляхом виходу із кризового стану аграрного сектора економіки практично всі вчені визнають необхідність державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Ідея пільгового кредитування сільського господарства України розглядається базовою як самими товаровиробниками, так і вченими-аграрниками.

Для порівняння у 2009 році країнами Євросоюзу було витрачено 71 млрд. євро на підтримку сільського господарства. Як відомо, землі України становлять п'яту частину земель Європи. Враховуючи це, наша держава мала б виділяти кошти у розмірі 14,2 млрд. євро, що становить 156,2 млрд. грн., натомість на підтримку галузі сільського господарства в 2009 році було витрачено 5,9 млрд. грн. [3].

Важливим джерелом формування фінансових ресурсів підприємств аграрного сектора залишаються кредитна та інвестиційна діяльність. Однак через збитковість галузі, відсутність ліквідної застави у товаровиробників і, як наслідок, високу ймовірність неповернення кредитів і недосконалість законодавчих механізмів аграрний сектор став непривабливим для інвестицій, а кредитування для сільськогосподарських товаровиробників – надто ризиковим бізнесом. Через це частка кредитів комерційних банків у загальній структурі кредитування була дуже низькою. Динаміку обсягів кредитування підприємств аграрного сектора в Сумській області наведено в таблиці 1 [6].

Аналіз даних таблиці 1 показав, що в 2009 році порівняно з 2006 р. обсяг залучених кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу Сумської області зменшився на 67,5 %, він становить лише п'яту частину фінансування 2008 року. Поряд із зниженням обсягів наданих кредитів спостерігається зростання відсоткової ставки майже на 45 %. Найбільше було залучено кредитів у 2008 році на суму 497 млн. грн., хоча за даними

обласного управління агропромислового розвитку потреба області у фінансових ресурсах становить 972,4 млн. грн.

Таблиця 1

Динаміка обсягів кредитування підприємств аграрного сектора

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2009 до 2006, %
Залучено кредитних ресурсів підприємствами АПК всього, млн. грн.:	273,0	299,6	325,0	497,3	97,4	32,5
із них залучено сільгосп підприємствами	173,5	205,5	248,1	258,2	96,2	46,8
у т. ч. пільгових кредитів, всього		174,0	178,3	356,8	81,5	46,8
із них середньострокових		41,5	44,9	45,1	0,0	–
довгострокових	0	0	0,0	98,4	0,0	–
короткострокових		132,5	133,4	212,5	81,5	61,5
Сплачено компенсації на здешевлення відсоткових ставок		4,1	9,74	21,0	7,7	187,8
Середньозважена відсоткова ставка, %	18,3	18	17,2	18,7	26,5	144,8

У звітному періоді спостерігається майже стовідсоткове залучення кредитів сільгосп підприємствами (рис. 1).

На 1 жовтня 2010 року було надано кредитів на суму 41 млн. грн. під відсоткову ставку 25–28 % [6], тобто все ж таки спостерігається тенденція спадання обсягів фінансування та зростання відсоткових ставок, що погіршує і без того складний стан розвитку сільського господарства. Перелік банківських установ, які готові надавати кредити, також невеликий, це: СОД ВАТ “Райффайзен Банк Аваль”, СФ АКБ “Форум” та СФ КБ “ПриватБанк”. Зазначимо, що в переліку відсутні державні банки.

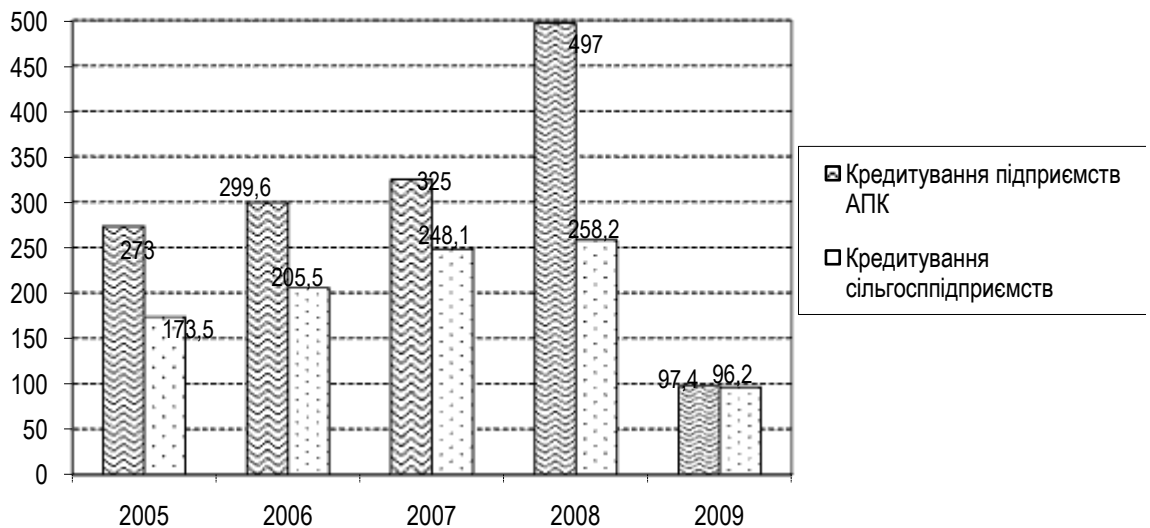

Рис. 1. Динаміка залучення кредитних ресурсів

Основними причинами низької інвестиційної привабливості аграрної галузі та підвищення ризиковості сільськогосподарського кредитування є:

1. Сезонні особливості сільськогосподарського виробництва і залежність від природно-кліматичних умов.
2. Відсутність у позичальників ліквідного забезпечення кредитів.
3. Проблеми, пов'язані із реалізацією продукції, в тому числі неплатежі або затримки надходження виручки від реалізації.
4. Невідповідність потреб сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах і бажань та можливостей банківських установ та інвесторів.
5. Підвищена нестійкість фінансового стану аграрних підприємств.

У той же час вивчення зарубіжного досвіду свідчить, що аграрний сектор у провідних країнах кредитується у великих обсягах. До країн з найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі належать Великобританія та Німеччина – 50 %, на Францію припадає понад 40, Італію та Бельгію – більше 30 %. Формування кредитної системи визначається характером існуючих у країні кредитних відносин, відповідних форм кредиту [2].

Отже, діяльність сільськогосподарських підприємств у системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення кредитів. Важливе значення у формуванні фінансово-кредитного механізму належить державі, оскільки однією з головних її функцій є створення сприятливого економічного середовища, вона застосовує й відповідні економічні методи впливу. До них належать державні кредити, пільги з оподаткування, фінансова допомога. Названі методи спрямовані на максимальний захист національного товаровиробника, підтримку його конкурентоспроможності на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Аналіз умов формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств та доступу їх до зовнішніх джерел фінансування свідчить про необхідність перегляду концептуальних основ державного регулювання

економіки та активізації позиції держави. Необхідність посилення державного регулювання економічних відносин в аграрній сфері зумовлюється значенням сільськогосподарського виробництва в національному господарстві нашої держави.

Першочерговими заходами щодо відродження галузі сільського господарства мають бути, окрім дотацій у сільське господарство, поліпшення фінансування та кредитування села, зменшення відсоткових ставок по кредитах у результаті посилення ролі державних банків на ринку банківських послуг шляхом нарощування їх капітальних ресурсів.

Функціонально-цільова модель розбудови кредитної інфраструктури повинна містити у собі створення банку, який би обслуговував лише аграрну сферу. Чи це буде Кооперативний банк, чи Державний аграрний банк, у будь-якому разі він повинен стати інститутом проведення фінансово-кредитної політики в аграрному секторі економіки. Бути центром зосередження всіх фінансово-кредитних ресурсів галузі та здійснювати координації кредитно-фінансових потоків. Саме цим шляхом пішли багато країн – Бельгія, Данія, Нідерланди, Франція. Такий спеціалізований банк в Україні повинен стати також розробником методик, інструкцій, стандартних вимог, уніфікованих форм пакета кредитних карток і документів як орієнтирів для банківської практики щодо надання й обслуговування сільськогосподарських та іпотечних кредитів, ініціатором розробок і впровадження нових гарантійних та фінансово-кредитних інструментів у площині збільшення строків, спрощення процедури й зниження вартості кредитування [1].

Висновки. Отже, розвиток фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері повинен базуватися на ринкових засадах, але з елементами державного регулювання. Подолання існуючих перешкод щодо поліпшення та розширення кредитного забезпечення агроформувань потребує комплексного розв'язання проблеми і якісно нового підходу, якого все ще потребує сучасний український аграрний сектор. Численність варіантів сценаріїв адаптації й розбудови кредитної інфраструктури є визначальним фактором у формуванні моделі економічного поступу агроформувань.

Список літератури

1. Гудзь, О. Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України / О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 59–63.
2. Марцишевська, Ю. Л. Роль фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора / Ю. Л. Марцишевська // Економіка АПК. — 2009. – № 5. – С. 98–100.
3. Непочатенко, О. О. Державна підтримка підприємств АПК через удосконалення системи кредитування / О. О. Непочатенко // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 95–100.
4. Новий курс: реформи в Україні (2010–2015). Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aub.com.ua>, <http://www.bank.gov.ua>.
6. Офіційний веб-сайт управління агропромислового розвитку Сумської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.state.gov.sumy.ua> ; <http://www.agroprom.gov.ua>.

Summary

The problems of crediting of agrarian enterprises of the Sumskoj area are considered, in particular dynamics of the attracted credit resources and interest rates. The ways of improvement of the credit providing of agrarian enterprises are offered.

Отримано 14.12.2010

Онопрієнко, І.М. Проблеми кредитування аграрних підприємств [Текст] / І.М. Онопрієнко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Т. 30. - С. 223-229.